

Satisfaction of Undergraduate Midwifery Students of Shiraz University of Medical Sciences from Clinical Evaluation using LOGBOOK

Marzieh Assadi Laari ¹, Zeinab Moshfeghi ^{2,*}, Ferdows Mohammad Alian ³, Seyyedeh Marzieh Shahpari ⁴

¹ Instructor, Gerash University of Medical Sciences, Gerash, Iran

² Instructor, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

³ MSc, Department of Midwifery, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

⁴ BSc, Department of Midwifery, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Received: 15 Jul 2017

Accepted: 10 Sep 2017

Keywords:

Professional Ethics

Textbooks

Nursing

© 2018 Baqiatallah
University of Medical
Sciences

Abstract

Introduction: Evaluation system has moved from methods evaluating the mere knowledge to those assessing capabilities and competencies. Log book is one of the common methods for evaluation of clinical skills in medical students which have been used in the clinical evaluation of midwifery students in Shiraz University of Medical Sciences in recent years. So, this study aimed to determine the level of student satisfaction with this method, has been performed.

Methods: This descriptive cross-sectional study was performed in 2016 and 94 students of midwifery who attended obstetrics (OB) and maternal and child health (MCH) internships, were selected and have been studied. Data were collected using "measurement of satisfaction" questionnaire that included 9 domains and used likert scale. Data was analyzed using descriptive and inferential statistics tests (ANOVA, Independent T test ...) in SPSS 18.0 software.

Results: The mean of midwifery students' satisfaction from logbook was 47.3 ± 16.9 in OB internships and 52.8 ± 15.2 in MCH internship. In MCH and OB internships, the highest satisfaction score was related to the domain of "being stressful" (65.4 ± 25.2) and (54.3 ± 27.7). In the both internships, satisfaction of last term students was more than other students. (P-value (0.05)

Conclusions: Use of Logbook in the clinical evaluation of OB and MCH internships for Midwifery students, along with relative dissatisfaction. So, revision and modification of the various aspects of Log book seems to be necessary until students are more satisfied.

رضایتمندی دانشجویان مقطع کارشناسی مامایی دانشگاه علوم پزشکی شیراز از ارزشیابی بالینی به روش دفترچه ثبت مهارت‌های بالینی (LOGBOOK)

مرضیه اسدی لاری^۱، زینب مشفق^{۲*}، فردوس محمد علیان^۳، سیده مرضیه شهپری^۴

^۱ مربی، دانشکده علوم پزشکی گراش، گراش، ایران

^۲ مربی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

^۳ کارشناس ارشد، گروه مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

^۴ کارشناس، گروه مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

چکیده

مقدمه: نظام ارزشیابی از روش‌هایی که به ارزشیابی صرف دانش می‌پرداختند، به روش‌های ارزشیابی توانایی و شایستگی تغییر یافته است. روش ارزشیابی بالینی دفترچه ثبت مهارت‌های بالینی یا مهارت نامه (Logbook) یکی از روش‌های رایج ارزشیابی مهارت‌های بالینی دانشجویان است که در سال‌های اخیر جهت ارزشیابی بالینی دانشجویان مامایی دانشگاه علوم پزشکی شیراز مورد استفاده قرار گرفته است. بنابراین این مطالعه با هدف بررسی میزان رضایتمندی دانشجویان مامایی از این روش انجام گرفته است.

روش کار: در این مطالعه توصیفی مقطعی که در سال ۱۳۹۵ صورت گرفت، ۹۴ نفر از دانشجویان مامایی که کارآموزی بهداشت مادر و کودک (MCH) و بارداری و زایمان (OB) را می‌گذراندند، مورد مطالعه قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه «سنجش رضایتمندی» جمع‌آوری شد که این پرسشنامه شامل ۹ حیطه در قالب مقیاس لیکرت بود. نتایج با استفاده از نرم افزار SPSS 18.0 و آزمون‌های آماری توصیفی و تحلیلی مثل آزمون تحلیل واریانس (T,ANOVA) مستقل و ... تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: میانگین رضایتمندی دانشجویان مامایی از مهارت نامه در کارآموزی OB، $16/9 \pm 47/3$ و در کارآموزی MCH، $15/2 \pm 52/8$ بود. در هر دو کارآموزی بالاترین نمره رضایت مندی مربوط به حیطه «استرس زا بودن» بود ($25/2 \pm 65/4$ در کارآموزی MCH و $27/7 \pm 54/3$ در کارآموزی OB) و میزان رضایت دانشجویان ترم آخر بیشتر از سایر دانشجویان بود. ($P < 0/05$).

نتیجه گیری: استفاده از مهارت نامه در ارزشیابی بالینی دانشجویان مامایی در کارآموزی‌های OB و MCH، همراه با نارضایتی نسبی است. لذا بازنگری و اصلاح جوانب مختلف مهارت نامه ضروری به نظر می‌رسد تا به خوبی موجبات رضایت هرچه بیشتر دانشجویان فراهم گردد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۴/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۶/۱۹

واژگان کلیدی:

دانشجویان مامایی
دفترچه ثبت مهارت‌های بالینی
مهارت نامه رضایتمندی
ارزشیابی بالینی

تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج) محفوظ است.

مقدمه

بخش جدایی ناپذیر فرآیند یاددهی و یادگیری [۴] از روش‌هایی که به ارزشیابی صرف دانش می‌پرداختند، به روش‌های ارزشیابی توانایی و شایستگی‌ها تغییر یافته است [۵]. در دانشگاه‌های علوم پزشکی، استفاده از این نوع روش‌های ارزشیابی با استقبال روبرو شده است؛ چرا که مهارت و کار عملی در آموزش پزشکی نقش اصلی را داشته و معلومات ذهنی از درجه دوم اهمیت برخوردار است [۶]. انتخاب روش‌های ضعیف ارزیابی می‌تواند به یادگیری منفعل، عادت و تکراری منجر شود که گاهی با اضمحلال سریع دانش و عدم توانایی در به کارگیری آن در شرایط واقعی همراه است [۷]. در حالی که یک روش ارزشیابی مؤثر، نه تنها در غربالگری دانشجویان نقش به سزایی دارد، بلکه باعث افزایش

امروزه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی وسیله‌ای برای رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و به عنوان اساسی‌ترین قطب‌های رشد و توسعه هر کشور محسوب می‌شوند [۱]. بنابراین این دانشگاه‌ها برای اثبات مشارکت خود در توسعه جوامع، تحت فشار فزاینده‌ای می‌باشند، به طوری که پاسخگویی در قبال تحقق و یا عدم تحقق اهداف آموزشی تبدیل به یک ضرورت شده است [۲]. در دهه اخیر ابداعات بی شماری در زمینه تئوری‌ها و عملکرد آموزشی ایجاد شده است و دانشگاه‌ها با تشویق و ایجاد تمایل بیشتر، موجب یادگیری مستمر و پایدار دانشجویان می‌شوند [۳]. آموزش از یک روش سنتی معلم محور به سمت روش دانشجو محور حرکت کرده است. همگام با این حرکت، نظام ارزشیابی نیز بعنوان

اول سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ کارآموزی‌های «بارداری و زایمان» و «بهداشت مادر و کودک» خود را در بیمارستان‌های آموزشی علوم پزشکی شیراز می‌گذرانند و به روش مهارت نامه ارزیابی می‌شدند. این دانشجویان طبق روال چندترم اخیر در دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س)، قبل از شروع کارآموزی «بارداری و زایمان» و «بهداشت مادر و کودک»، مهارت نامه خود را از سایت دانشکده دریافت و در طول کارآموزی آن را تکمیل نمودند. این دفترچه‌های مخصوص ثبت مهارت‌های بالینی، توسط اساتید عضو هیئت علمی گروه مامایی و بر اساس اهداف آموزشی و سرفصل دروس بالینی بارداری و زایمان (OB) و بهداشت مادر و کودک (MCH) تدوین شده است. مهارت نامه مربوط به کارآموزی بارداری و زایمان در ۱۸ صفحه تنظیم شده و مهارت‌های شناختی، نگرشی و حرکتی که بایستی توسط دانشجو کسب گردد، ذکر شده است. در این دفترچه، به مواردی از قبیل آشنایی دانشجویان با فعالیت‌های درمانی در بخش زایشگاه مثل مراقبت از مادر در مراحل چهارگانه زایمان، مهارت ارتباطی و مهارت‌های گرفتن شرح حال، سمع ضریان قلب جنین، معاینه واژینال و مانورهای لئوپولد و ... و همچنین مراحل عملیاتی هرکدام از مهارت‌های حرکتی اشاره شده است. مهارت نامه مربوط به کارآموزی بهداشت مادر و کودک نیز، مهارت‌های شناختی، نگرشی و حرکتی را مدنظر قرار داده و در ۳۵ صفحه تنظیم گردیده و موضوعاتی مثل مهارت‌های گرفتن شرح حال، پایش رشد کودک، آموزش تغذیه تکمیلی، واکسیناسیون، مشاوره و آموزش روش‌های جلوگیری از بارداری و مشاوره و آموزش به مادران در سنین باروری و ... در آن عنوان شده است. کارآموزان بایستی در طول کارآموزی خود، پس از انجام مهارت‌های خواسته شده، جداول مربوط به آنها را از نظر تاریخ و نحوه انجام، تکمیل و به تأیید مربی خود برسانند تا در پایان کارآموزی، نمره دانشجو محاسبه گردد.

جهت انجام پژوهش، پس از گذشت حداقل یک هفته از اتمام کارآموزی و اعلام نمرات، از دانشجویان واجد شرایط که قبلاً شناسایی شده بودند، خواسته شد تا در صورت تمایل جهت شرکت در انجام پژوهش، ابتدا فرم مشخصات فردی شامل سن، ترم تحصیلی، معدل کل و... را کامل کنند و سپس پرسشنامه رضایت‌مندی دانشجویان مامایی از روند ارزیابی به روش مهارت نامه در دو کارآموزی مذکور را تکمیل نموده و میزان رضایت خود را گزارش دهند و پیشنهادات و نظرات خود را نیز اعلام نمایند. پرسشنامه ذکر شده مشابه پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش Hoseini و همکاران [۲۰]، اما طبق سرفصل دروس بالینی بهداشت مادر و کودک و بارداری و زایمان تهیه شده که مشتمل بر ۲۳ گویه و ۹ حیطه (منصفانه بودن، مطابقت با اهداف یادگیری، مناسب بودن، زمان، امکان اجرا، ارتقای مهارت‌ها، عینی بودن، استرس زا بودن و علاقه مندی به روش ارزیابی) بود. گویه‌ها در قالب مقیاس لیکرت ۵ نقطه‌ای (از کاملاً مخالف با نمره ۱ تا کاملاً موافق با نمره ۵) تنظیم شده بودند و یک سؤال باز در انتهای پرسشنامه برای اخذ سایر نظرات شرکت‌کنندگان قرار داشت. حداقل نمره پرسشنامه رضایت‌مندی از روش سنجش، ۲۳ و حداکثر ۱۱۵ بود. به منظور فراهم شدن امکان مقایسه و درک بهتر،

انگیزه در دانشجویان می‌شود و همچنین مدرس را در ارزیابی فعالیت‌های خود کمک می‌کند و بدین وسیله میزان یادگیری دانشجویان و در نهایت میزان دستیابی به اهداف آموزشی اندازه گیری می‌شود [۸]. یکی از روش‌های ارزشیابی که مورد اقبال روز افزون متخصصین آموزشی قرار گرفته است، روش ارزشیابی بالینی دفترچه ثبت مهارت‌های بالینی یا مهارت نامه است که به عنوان یک ابزار مناسب جهت سنجش میزان تحقق اهداف آموزشی در زمینه‌های مشخص شده شناخته می‌شود. مهارت نامه یک روش ثبت فراگیرمحور است که با مشارکت فعال دانشجو در فرایند ارزشیابی در آموزش بالینی، به آنها کمک می‌کند تا با دانستن نقاط ضعف و قوت خود و درگیری بیشتر در موضوعات آموزشی، زمینه خودآموزی برای خود را فراهم نمایند [۹]. در این روش، اهداف آموزشی از پیش تعیین شده و دانشجویان در فرصت‌های آموزشی یکسانی قرار می‌گیرند. همین امر موجب شده تا از مهارت نامه به عنوان یک منبع اطلاعاتی باارزش برای نظارت بر میزان تحقق اهداف و تصمیم‌گیری‌های آموزشی نام برده شود [۱۰]. محققین در مطالعات مختلف بر روی دانشجویان علوم پزشکی بیان می‌کنند که استفاده از مهارت نامه، موجب یادگیری عمیق و نیز افزایش نمره یادگیری دانشجویان چه در حیطه شناختی و چه در حیطه روانی-حرکتی (مهارتی) می‌گردد و ابزاری ارزشمند جهت ارزیابی صلاحیت بالینی آنها است [۱۱-۱۳]. ارزشیابی از عملکرد بالینی بعنوان یکی از وظایف پیچیده اساتید و مدرسان بالینی [۱۴] هنوز به عنوان یک امر بسیار دشوار و مشکل‌زایی، وقت گیر و اغلب گیج‌کننده باقی مانده و اکثر مربیان و دانشجویان از نحوه ارزشیابی بالینی رضایت ندارند [۱۵]. از این رو در سالهای اخیر مفهوم رضایت‌مندی دانشجویان به عنوان یکی از اهداف اصلی مؤسسه‌های آموزشی مورد توجه قرار گرفته است [۱۶]. از آنجا که دانشجویان از ارکان اصلی آموزش و دانشگاه بوده و پیکره اصلی سازمانها و ارگانهای مختلف جامعه را در آینده تشکیل می‌دهند و نگرش و رضایت‌مندی آنها عامل موثری در جهت ایجاد انگیزش و حفظ ارتقاء کیفیت آموزش می‌باشد [۱۷]؛ بنابراین بررسی میزان رضایت‌مندی دانشجویان به عنوان مشتریان نظام آموزشی که نقش عمده‌ای در ارزیابی عملکرد و فعالیت‌های آموزشی هر دانشگاهی دارند [۱۸]، می‌تواند اطلاعات لازم را در زمینه شناسایی نقاط ضعف و قوت هر فعالیت و ارتقاء کیفی و کمی آنها در اختیار ما قرار دهد و سبب تجدید نظر و اصلاح فرآیند ارزشیابی گردد [۱۹]؛ لذا این تحقیق، با هدف تعیین میزان رضایت‌مندی دانشجویان رشته مامایی دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س) دانشگاه علوم پزشکی شیراز از روش ارزشیابی بالینی دفترچه ثبت مهارت‌های بالینی یا مهارت نامه (Log book) انجام شد.

روش کار

در این مطالعه توصیفی-مقطعی که در سال ۱۳۹۵ انجام شد، کلیه دانشجویان سال سوم و چهارم کارشناسی مامایی واجد شرایط پژوهش در دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س) علوم پزشکی شیراز (۹۴ نفر) مورد مطالعه قرار گرفتند. شرایط ورود به مطالعه عبارت بود از: دانشجویان کارشناسی مامایی که در نیمسال

پرسشنامه توسط دانشجویان ترم ۷ (۳۱/۹۱٪) و ۴۴ پرسشنامه توسط دانشجویان ترم ۸ (۴۶/۸۰٪) تکمیل شد. میانگین سن شرکت کنندگان، $1/25 \pm 22/28$ سال و میانگین معدل کل آنها، $1/0 \pm 16/08$ بود. $56/75\%$ دانشجویان اعتقاد داشتند که به رشته خود علاقه‌ای در حد متوسط دارند و $35/13\%$ آنان نیز، علاقه خود را در حد زیاد و بسیار زیاد ذکر کردند. بقیه دانشجویان $8/10\%$ در حد کم و بسیار کم به رشته مامایی علاقه مند بودند. میانگین رضایت‌مندی دانشجویان از روش مهارت نامه در کارآموزی بارداری و زایمان، $47/33\%$ و در کارآموزی بهداشت مادر و کودک، $52/83\%$ بود. پایین‌ترین نمره رضایت‌مندی در کارآموزی «بهداشت مادر و کودک» مربوط به حیطة علاقه‌مندی به بکارگیری روش $(46/84\%)$ و بالاترین نمره رضایت‌مندی مربوط به حیطة استرس زا بودن $(65/40\%)$ بود و در همه حیطة‌ها به جز حیطة ارتقای مهارت‌ها و علاقه‌مندی به بکارگیری روش، میانگین رضایت ۵۰ درصد و بالاتر را کسب نمودند. در کارآموزی «بارداری و زایمان»، حیطة علاقه‌مندی به بکارگیری روش، پایین‌ترین نمره $(46/08\%)$ و حیطة‌های مطابقت با اهداف آموزشی و استرس زا بودن، بالاترین نمره رضایت دانشجویان $(54/38\%)$ را به خود اختصاص دادند. در این کارآموزی نسبت به کارآموزی داخلی جراحی، میزان رضایت ۵۰ درصد و بالاتر، در حیطة‌های کمتری از جمله: استرس زا بودن و مطابقت با اهداف آموزشی عنوان گردید.

در جداول ۳ و ۴، نتایج آزمون تعقیبی Tukey و T مستقل برای بررسی تفاوت‌های جفتی میانگین نمرات رضایت در ترم‌های مختلف تحصیلی دوره کارشناسی مامایی نشان داده شده است. همانگونه که مشخص است نمره رضایت‌مندی دانشجویان از روش مهارت نامه در کارآموزی OB در ترم ۸، تفاوت معناداری با نمره رضایت‌مندی دانشجویان ترم ۵ $(P = 0/025)$ دارد. اما در بررسی میانگین نمرات رضایت دانشجویان از روش مهارت نامه در کارآموزی MCH، بین نمره رضایت دانشجویان ترم ۸ و ۷ تفاوت معنادار مشاهده می‌گردد $(P = 0/001)$.

نمره کل پرسشنامه رضایت‌مندی برای هر دانشجو و نمرات حیطة‌های رضایت‌مندی در مقیاس ۱۰۰ محاسبه گردید. در محاسبه نمره کل پرسشنامه رضایت‌مندی، نمره حیطة استرس زا بودن به صورت معکوس [از کاملاً مخالف (۵) تا کاملاً موافق (۱)] محاسبه گردید. لازم به ذکر است که میانگین نمره کل رضایت‌مندی و میانگین نمرات حیطة‌های رضایت‌مندی دانشجویان به صورت مساوی در ۵ طبقه: کاملاً ناراضی (نمرات ۳۵/۹-۲۰)، نسبتاً ناراضی (نمرات ۵۱/۹-۳۶)، بی نظر (نمرات ۶۷/۹-۵۲)، نسبتاً راضی (نمرات ۸۳/۹-۶۸) و کاملاً راضی (نمرات ۱۰۰-۸۴) تقسیم گردید. روایی محتوای ابزار مورد استفاده، با در اختیار گذاشتن پرسشنامه نزد ۶ تن از اعضای هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س) علوم پزشکی شیراز و اعمال نظرات این بزرگواران، تأیید گردید. همچنین پرسشنامه در اختیار ۲۰ نفر از دانشجویان مامایی با وضعیت مشابه که قبلاً این کارآموزی‌ها را گذرانده بودند، گذاشته شد و پایایی پرسشنامه «رضایت‌مندی دانشجویان از ارزشیابی به روش مهارت نامه در کارآموزی بارداری و زایمان» با ضریب آلفای کرونباخ $0/957$ و پایایی پرسشنامه «رضایت‌مندی دانشجویان از ارزشیابی به روش مهارت نامه در کارآموزی بهداشت مادر و کودک» با ضریب آلفای کرونباخ $0/958$ تأیید شد. اطلاعات استخراج شده از فرم اطلاعات فردی و پرسشنامه‌های رضایت‌مندی، با استفاده از نرم افزار آماری SPSS 18.0 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی شامل توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار و آزمونهای آماری تحلیلی نظیر تحلیل واریانس (ANOVA: Analysis of Variance)، T مستقل و آزمون تعقیبی توکی استفاده شد و $(P < 0/05)$ معنادار تلقی گردید.

یافته‌ها

نمونه‌های پژوهش، دانشجویان ترمهای ۵، ۷ و ۸ کارشناسی پیوسته مامایی بودند که در مجموع، ۹۴ پرسشنامه را تکمیل نمودند؛ بدین صورت که ۲۰ پرسشنامه توسط دانشجویان ترم ۵ $(21/27\%)$ ، ۳۰

جدول ۱: توزیع فراوانی و میانگین نمره حیطة‌های رضایت‌مندی دانشجویان مامایی از روش ارزشیابی «مهارت نامه» در کارآموزی بارداری و زایمان

کاملاً ناراضی	نسبتاً ناراضی	بی نظر	نسبتاً راضی	کاملاً راضی	در مقیاس ۱۰۰
۱۴(۲۴/۶)	۲۲(۱۷/۵)	۱۰(۱۷/۵)	۸(۱۴/۰)	۳(۵/۳)	۴۷/۳۶ ± ۲۳/۱۸
۹(۱۵/۸)	۲۰(۳۵/۱)	۱۱(۱۹/۳)	۱۳(۲۲/۸)	۴(۷/۰)	۵۴/۳۸ ± ۲۲/۱۲
۱۶(۲۸/۱)	۱۵(۲۶/۳)	۱۶(۲۸/۱)	۸(۱۴/۰)	۲(۳/۵)	۴۸/۷۷ ± ۲۰/۱۶
۱۶(۲۸/۱)	۲۱(۳۶/۸)	۱۱(۱۹/۳)	۷(۱۲/۳)	۲(۳/۵)	۴۶/۷۸ ± ۱۹/۰۰
۱۶(۲۸/۱)	۱۵(۲۶/۳)	۱۱(۱۹/۳)	۱۵(۲۶/۳)	۰(۰/۰)	۴۸/۷۷ ± ۲۳/۳۰
۱۷(۲۹/۸)	۱۵(۲۶/۳)	۱۷(۲۹/۸)	۶(۱۰/۵)	۲(۳/۵)	۴۶/۴۹ ± ۱۹/۵۹
۱۶(۲۸/۱)	۱۶(۲۸/۱)	۱۱(۱۹/۳)	۱۳(۲۲/۸)	۱(۱/۸)	۴۸/۴۲ ± ۲۳/۵۸
۱۴(۲۴/۶)	۱۳(۲۲/۸)	۱۴(۲۴/۶)	۷(۱۲/۳)	۹(۱۵/۸)	۵۴/۳۸ ± ۲۷/۷۱
۲۱(۳۶/۸)	۸(۱۴/۰)	۲۰(۳۵/۱)	۶(۱۰/۵)	۲(۳/۵)	۴۶/۰۸ ± ۲۰/۱۶
۱۷(۲۹/۸)	۱۶(۲۸/۱)	۱۷(۲۹/۸)	۶(۱۰/۵)	۱(۱/۸)	۴۷/۳۳ ± ۱۶/۹۲

اطلاعات در جدول به صورت (درصد) تعداد و یا انحراف معیار ± میانگین آمده است.

جدول ۲: توزیع فراوانی و میانگین نمره حیطه‌های رضایت مندی دانشجویان مامایی از روش ارزشیابی «مهارت نامه» در کارآموزی بهداشت مادر و کودک

حیطه	کاملاً ناراضی	نسبتاً ناراضی	بی نظر	نسبتاً راضی	کاملاً راضی	در مقیاس ۱۰۰
منصفانه بودن	۶(۱۶/۲)	۱۵(۴۰/۵)	۸(۲۱/۶)	۷(۱۸/۹)	۱(۲/۷)	۵۰/۲۷ ± ۲۱/۴۰
مطابقت با اهداف آموزشی	۶(۱۶/۲)	۱۳(۳۵/۱)	۳(۸/۱)	۱۲(۳۲/۴)	۳(۸/۱)	۵۷/۸۳ ± ۲۲/۹۸
مناسب بودن	۷(۱۸/۹)	۱۴(۳۷/۸)	۷(۱۸/۹)	۷(۱۸/۹)	۲(۳/۵)	۵۱/۳۵ ± ۲۰/۱۱
زمان	۸(۲۱/۶)	۸(۲۱/۶)	۱۲(۳۲/۴)	۶(۱۶/۲)	۳(۸/۱)	۵۲/۹۷ ± ۲۰/۹۰
امکان اجرا	۹(۲۴/۳)	۷(۱۸/۹)	۷(۱۸/۹)	۱۳(۳۵/۱)	۱(۲/۷)	۵۴/۵۹ ± ۲۵/۲۳
ارتقای مهارت‌ها	۸(۲۱/۶)	۱۲(۳۲/۴)	۱۱(۲۹/۷)	۶(۱۶/۲)	۰(۰/۰)	۴۹/۷۲ ± ۱۷/۳۳
عینی بودن	۶(۱۶/۲)	۱۲(۳۲/۴)	۱۱(۲۹/۷)	۸(۲۱/۶)	۰(۰/۰)	۵۱/۳۵ ± ۲۰/۲۹
استرس زا بودن	۴(۱۰/۸)	۷(۱۸/۹)	۷(۱۸/۹)	۱۳(۳۵/۱)	۶(۱۶/۲)	۶۵/۴۰ ± ۲۵/۲۳
علاقه‌مندی به بکارگیری روش	۸(۲۱/۶)	۱۶(۴۳/۲)	۸(۲۱/۶)	۲(۳/۵)	۳(۸/۱)	۴۶/۸۴ ± ۲۰/۶۳
جمع کل	۷(۱۸/۹)	۱۲(۳۲/۴)	۸(۲۱/۶)	۸(۲۱/۶)	۲(۳/۵)	۵۲/۸۳ ± ۱۵/۲۷

اطلاعات در جدول به صورت (درصد) تعداد و یا انحراف معیار ± میانگین آمده است.

جدول ۳: آزمون Independent T-test برای تفاوت میانگین نمرات رضایت مندی دانشجویان مامایی از روش ارزشیابی «مهارت نامه» در کارآموزی «MCH»

Groups	Mean difference	P-value
8th semester	7th semester	۱۵/۷۳
		۰/۰۰۱

جدول ۴: آزمون تعقیبی Tukey برای تفاوت میانگین نمرات رضایت مندی دانشجویان مامایی از روش ارزشیابی «مهارت نامه» در کارآموزی «OB»

Mean difference	P-value
۱۳/۴	۰/۰۲۵
۱۰/۲۸	۰/۱۴
۳/۱۲	۰/۸۳
۱۰/۲۸	۰/۱۴
۳/۱۲	۰/۸۳
۱۳/۴	۰/۰۲۵

بحث

میزان رضایت دانشجویان مامایی از مهارت نامه در کارآموزی‌های بیماری‌های زنان و داخلی جراحی در مطالعه Asadilari و همکاران، در سطح بالاتری قرار دارد [۲۱]؛ عنایت به این نکته که واحدهای بالینی ارزشیابی شده در این مطالعه، کارآموزی‌های OB و MCH و در مطالعه Hoseini و همکاران، کارآموزی OB بوده و دانشجویان مامایی به واسطه درگیری بیشتر (ترم ۵ تا ۸) با این واحدهای بالینی که بیشترین همخوانی را با رشته مامایی و آینده شغلی آنها دارد و رؤیایی با موارد بیشتر بالینی که اکثراً اشتراکات زیادی دارند، با اقبال بیشتری به این کارآموزی‌ها روی آورده و در جریان دوره بالینی، استرس کمتری را نسبت به سایر کارآموزی‌ها تجربه کرده و با انگیزه و اعتماد به نفس بالاتری کار خود را انجام می‌دهند که ممکن است ارائه نظر آنها در مورد ارزشیابی از این کارآموزی‌ها نسبت به سایر کارآموزی‌ها مانند داخلی جراحی و بیماری‌های زنان که در مطالعه Asadilari بررسی شده‌اند، تحت تأثیر این عوامل قرار گیرد و میزان رضایت بیشتری ذکر

این مطالعه به منظور تعیین رضایت مندی دانشجویان مامایی دانشگاه علوم پزشکی شیراز از مهارت نامه به عنوان یک روش ارزشیابی بالینی در دو کارآموزی OB و MCH صورت گرفت و نتایج نشانگر ناراضی‌نسی واحدهای پژوهش از این روش ارزشیابی در کارآموزی‌های ذکر شده بود؛ بدین صورت که اگر رضایت کلی دانشجویان را به ۵ طبقه از کاملاً ناراضی تا کاملاً راضی - که در بخش روش کار توضیح داده شد- تقسیم کنیم، میانگین رضایت کلی دانشجویان مامایی از روش مهارت نامه در این دو کارآموزی، در محدوده بی نظر تا نسبتاً ناراضی قرار می‌گیرد که البته میزان رضایت دانشجویان در کارآموزی MCH (۴۸/۸۱٪) کمی بیشتر از کارآموزی OB (۴۸/۵۱٪) بوده است. این در حالی است در مطالعه Hoseini و همکاران بیش از نیمی از دانشجویان مامایی شرکت کننده در پژوهش (۶۲/۷٪)، از روش مهارت نامه ابراز رضایت کرده‌اند و فقط ۲۰/۶٪ دانشجویان از این روش، نسبتاً ناراضی بوده‌اند [۲۰]. اما میزان رضایت بدست آمده از این مطالعه، نسبت به

انجام وظایف، کاهش استرس در انجام مهارت‌ها، آشنایی بیشتر دانشجویان و مربیان با نحوه تکمیل مهارت نامه، پیشرفت مهارت‌های ارتباطی، نگرشی و حرکتی و به تبع آن افزایش سرعت عمل دانشجویان و درگیری بیشتر دانشجویان در ادارهٔ بیماران با بالاتر رفتن ترم تحصیلی آنها موجب می‌شود تا با توانمندی بیشتری وظایف خود در بخش‌های مربوطه را انجام داده، دفترچه خود را سریعتر تکمیل نموده و بازخورد بهتری از سوی مربیان خود دریافت نمایند و این امر رضایت خاطر آنها از روش ارزشیابی را نیز افزایش خواهد داد. از سویی دیگر، یکی از خصوصیات منحصر به فرد مهارت نامه، موظف کردن دانشجویان به انجام تعداد معینی مهارت و تشویق وی در رسیدن به اهداف آموزشی مشخص شده [۲۸] می‌باشد. این مشخصه باعث می‌شود تا دانشجویان به صورت برنامه ریزی شده و هدفمند، وظایف خود را انجام داده و با تکرار و تمرین، از بروز اشتباهات جلوگیری نمایند. در مطالعه‌ای که توسط Reulen در آلمان بر روی دانشجویان جراحی مغز و اعصاب انجام شده مشاهده گردید که پس از استفاده از مهارت نامه، تعداد اعمال جراحی که رزیدنت خود انجام می‌داد از ۸۲ مورد به ۱۲۲ مورد افزایش یافت. این یافته‌ها بیانگر آن است که اگر مهارت نامه به عنوان برنامه آموزشی موظف برای دانشجویان قرار گیرد، شایستگی‌های دانشجویان را در انجام کارهای عملی بصورت قابل ملاحظه‌ای افزایش خواهد داد [۲۹]. Mallappa نیز از مهارت نامه به عنوان یک ابزار مؤثر و قدرتمند در آموزش مهارت‌های پزشکی نام برده و بر این نکته تأکید می‌کند که می‌توان در کنار سایر روش‌های آموزشی و ارزشیابی، با به روز نگهداشتن مهارت نامه‌های موجود، از آنها در ارزشیابی دانشجویان و همچنین افزایش مشارکت دانشجویان پزشکی در اتاق عمل بهره برد [۳۰]. Mazareie و همکاران نیز با بیان اینکه مهارت نامه به دلیل کاهش فاصله بین نظر و بالین، ضمن ارزیابی عینی‌تر، به استاد و دانشجو در رسیدن به اهداف آموزشی و بالینی کمک می‌کند بر این نکته تأکید نموده‌اند که برای رضایت بخش بودن مهارت نامه، همکاری و توجه دو جانبه استادان و دانشجویان لازم است که نیاز به فرهنگ سازی و زمان بیشتری دارد [۳۱].

اگر بخواهیم نگاهی دقیق‌تر به میزان رضایت دانشجویان مامایی از حیطه‌های مختلف روش ارزشیابی مهارت نامه داشته باشیم، در می‌یابیم که در هر دو کارآموزی، بیشترین رضایت دانشجویان (۵۴٪ در OB و ۶۵٪ در MCH) مربوط به حیطهٔ «استرس زا بودن» آن بوده است که با مطالعه Asadilari و همکاران همسو می‌باشد [۲۱]؛ در واقع با توجه به ماهیت این حیطه و تفاوت آن با دیگر حیطه‌ها، بهتر است عنوان شود بیش از نیمی از دانشجویان، مخالف استرس‌زا بودن این روش ارزشیابی در این کارآموزی‌ها بوده‌اند که این مقدار رضایت، محدودهٔ خنثی و میانی رضایت یعنی «بی‌نظر» را دربرمی‌گیرد. عموماً اعتقاد بر این است که دانشجویان علوم پزشکی در طول دوره تحصیل با استرس‌های زیادی مواجه می‌گردند [۳۲] و مطالعات نشان داده است که وجود میزان بالای تنش و اضطراب در طول دوره بالینی ممکن است روی یادگیری و موفقیت دانشجویان اثرات منفی داشته باشد [۳۳].

اینکه در این روش ارزشیابی، تمام فعالیت‌های دانشجو زیرنظر گرفته نمی‌شود موجب می‌شود تا استرس ناشی از مشاهده مستقیم مرتفع گردد [۲۰]. به علاوه وقتی که دانشجو در ابتدای کار می‌داند که روزانه بواسطهٔ انجام چه فعالیت‌هایی ارزشیابی خواهد شد، با مطالعه بیشتر و

گردد. برخلاف مطالعه حاضر، Asgari, Karampourian, Mohammadi و Saremi, Farsaei دانشجویان رشته‌های مختلف از جمله فوریت پزشکی، داروسازی، دندانپزشکی و... به میزان رضایت بالای این دانشجویان از روش مهارت نامه در ارزشیابی اشاره نموده‌اند و دلیل آن را روشن بودن انتظارات از دانشجو، ارتباط بیشتر استاد و دانشجو، سادگی و قابل قبول بودن این روش ارزشیابی ذکر کرده‌اند [۹، ۲۲-۲۵]. تفاوت بین میزان رضایت از یک روش ارزشیابی بالینی در مطالعات و دانشگاه‌های مختلف نیز می‌تواند در ارتباط با تأثیرگذاری عواملی مانند محیط بالینی، مربیان دوره، بار کاری، میزان انتظارات مرکز آموزشی و مربیان از دانشجو و مهمتر از همه محتویات مهارت نامه ارائه شده، اهداف و مهارت‌های موردانتظار، نحوه تکمیل و امتیازگذاری این روش بر میزان رضایت فرد از دوره و روش ارزشیابی انجام گرفته، قابل توجیه باشد. اگر مهارت نامه‌ای که در اختیار دانشجو قرار می‌گیرد به تازگی وارد سیستم ارزشیابی دوره بالینی شده و درک مطالب موجود در آن و همچنین چگونگی تکمیل کردن و برآوردن انتظارات ذکر شده در آن دشوار باشد، موجب می‌شود تا دانشجو احساس خوبی در مورد روش ارزشیابی جدید نداشته و نارضایتی خود را ابراز کند. البته در این بین نباید نقش مربیان را در هدایت دانشجویان به سوی استفاده صحیح از مهارت نامه، بیان واضح اهداف و انتظارات، و همچنین ایجاد انگیزه در دوره بالینی و روش ارزشیابی آن، قضاوت در مورد فعالیت‌های صورت گرفته توسط دانشجو و ارائه بازخورد مناسب به وی را نادیده گرفت. همانطور که متخصصین بر این اعتقاد هستند که مربیان بالینی تأثیر شگرفی بر افزایش کیفیت آموزش بالینی و لذتبخش نمودن تجارب بالینی برای دانشجو دارند [۲۶].

در مطالعه Azh نیز که به مقایسه دو روش دفترچه ثبت مهارت‌های بالینی و روش چک لیست در درس بالینی زایمان در دورهٔ کاردانی پرداخته شده است؛ از دانشجویان مامایی شرکت کننده در پژوهش خواسته شده تا میزان رضایت خود از دو روش مذکور را به صورت مقیاس چهارنقطه‌ای کاملاً راضی، نسبتاً راضی، کمی راضی و ناراضی گزارش دهند که در مجموع، ۸۵٪ دانشجویان از روش مهارت نامه رضایت خود را اعلام نموده‌اند و عنوان شده که ۹/۵۲٪ از دانشجویان گزینهٔ کمی راضی را انتخاب نموده‌اند که شاید بتوان آن را معادل نسبتاً ناراضی در این مطالعه در نظر گرفت. Azh این رضایتمندی را به تعامل جدی بین اساتید و دانشجویان و ایجاد فضای مناسب برای بازخورد، نسبت داده است [۲۷]. با توجه به اینکه در مطالعه Azh، میزان رضایت مندی از روش مهارت نامه، تنها با طرح یک سؤال انجام شده بود. این امر می‌توانسته موجب کاهش دقت و صحت پاسخ شرکت کنندگان و تفاوت در نتایج گردد. همچنین متفاوت بودن مقطع تحصیلی دانشجویان می‌تواند تأثیرگذار باشد، چرا که مطالعه Azh بر روی دانشجویان مقطع کاردانی انجام شد، لیکن در مطالعه ما دانشجویان مقطع کارشناسی شرکت داشتند. با نگاهی به جدول ۳ و ۴ و مشاهده یافته‌ها، این نتیجه استنباط می‌شود که هرچه تعداد ترم تحصیلی دانشجویان بالاتر رفته، میزان رضایت آنان افزایش یافته است. این نتیجه با مطالعه Amini و همکاران در مورد بررسی رضایتمندی دانشجویان علوم آزمایشگاهی از خدمات آموزشی ارائه شده همسو می‌باشد [۱۸]. عواملی همچون افزایش اطلاعات تئوری و همچنین افزایش مهارت در

ضروری به نظر می‌رسد تا با اطلاع از مشکلات، محدودیت‌ها و نواقص روش مهارت نامه، اصلاحات لازم صورت گرفته و در جهت ارتقای آموزش دانشجویان علوم پزشکی، گام مؤثری برداشت.

نتیجه گیری

استفاده از دفترچه ثبت مهارت‌های بالینی در ارزشیابی کارآموزی MCH و OB برای دانشجویان مامایی دانشگاه علوم پزشکی شیراز همراه با نارضایتی نسبی است. نتایج این مطالعه هرچند قابل تعمیم به جامعه مامایی کل کشور نیست اما حکایت از نارضایتی و وجود مشکل در روش ارزشیابی مهارت نامه دارد. از طرفی، در چندین مقاله سودمندی استفاده از این روش مورد تأیید قرار گرفته است؛ لذا بازنگری و اصلاح جوانب مختلف مهارت نامه ضروری به نظر می‌رسد. همچنین می‌توان با کنترل بیشتر بر روند تکمیل و اجرای دفترچه‌ها و ترکیب این روش با دیگر روش‌های ارزشیابی، نقاط ضعف آن را اصلاح و در جهت تقویت هرچه بیشتر نقاط قوت آن کوشید تا به خوبی موجبات رضایت هرچه بیشتر دانشجویان فراهم گردد.

سپاسگزاری

این مقاله حاصل طرح تحقیقاتی مصوب دانشگاه علوم پزشکی شیراز به شماره ۷۱۷۲-۹۳ می‌باشد. بدین وسیله مجریان طرح از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، سرکار خانم روستا جهت انجام مشاوره آماری در واحد توسعه پژوهش‌های بالینی بیمارستان نمازی و همچنین تمامی دانشجویان مامایی دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س) که با تکمیل پرسشنامه، امکان اجرای این طرح را فراهم آوردند، تقدیر می‌نمایند.

تعارض در منافع

ببین نویسندگان این مقاله و مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی هیچ گونه تعارضی در منافع وجود ندارد.

در نتیجه با استرس کمتر و هدفمندتر، واحد کارآموزی خود را شروع کرده و به پایان می‌برد. البته تفاوت روش کار مربیان و نحوه نمره‌دهی آن‌ها نیز در حصول این نتیجه بی‌تأثیر نبوده است. با توجه به اینکه دانشجویان مامایی از دیگر حیطه‌های قابل بحث در روش ارزشیابی مهارت نامه در کارآموزی‌های MCH و OB، نسبتاً ناراضی می‌باشند، لازم است که عوامل احتمالی در نظر گرفته شده و درصد رفع مشکل برآمد. عواملی همچون: عدم مطابقت کامل اهداف آموزشی دوره با اهداف ذکر شده در مهارت نامه، عدم زمان‌بندی صحیح در اجرای برنامه‌های جانبی نظیر ارائه کنفرانس و ... که می‌تواند موجب اختلال در ثبت و ارزشیابی فعالیت‌ها گردد، کم‌دقتی در تکمیل دفترچه به دلیل دشوار بودن آن، وجود مشکلات اجرایی و توجیه نبودن کافی مربیان و دانشجویان برای بکارگیری این روش [۱۰]، بازخورد ناکافی از سوی مربیان، عدم تأکید بر کار گروهی و توانایی ناکافی این روش در ارتقای مهارت‌ها با توجه به تأکید بیشتر بر کمیت کار تا کیفیت آن، می‌تواند موجبات نارضایتی دانشجویان مامایی را فراهم آورده و این امر مستلزم بازبینی محتوای دفترچه، تغییر در نحوه ثبت فعالیتها و نظارت بیشتر بر ثبت آنها و بازخورد بهتر از سوی تمامی افراد دخیل در تهیه، تدوین و اجرای مهارت نامه می‌باشد. همچنین توصیه می‌گردد سنجش کیفیت فعالیت‌ها نیز در دستور کار این روش ارزشیابی آورده شود، زیرا به‌نظر می‌رسد که دیگر رویکرد مبتنی بر تعداد، کافی نیست و ارزیابی مبتنی بر صلاحیت ارزشمندتر از گنجینه تعداد مهارت‌های انجام گرفته است [۲۴]؛ چرا که تعداد مهارت‌های انجام شده یا مشاهده شده نمی‌تواند تضمین کننده آنچه باید دانشجو فراگیرد، باشد [۲۵]. ضمن اینکه به نظر می‌رسد برگزاری هرچه بیشتر و بهتر کلاس‌های توجیهی «چرایی و چگونگی استفاده از روش مهارت نامه در ارزشیابی دوره‌های بالینی» چه برای مربیان و چه برای دانشجویان مفید می‌باشد.

با توجه به اینکه شواهدی مبنی بر وجود مطالعه گسترده در مورد استفاده از مهارت نامه و میزان رضایت از این روش بر روی نمونه‌های وسیع یافت نشد، لزوم انجام مطالعات مشابه بر روی نمونه‌های بزرگتر

References

1. Feli S, Biglari N, Pezeshki Rad G. The factor analysis of agriculture students' satisfaction about quality of educational services provided by tarbiat modares university. J Agricult Extens Educ Res. 2010;3(3):25-34.
2. Feli S, Biglari N, Pezeshki Rad G. Students' satisfaction of the quality of educational services (using servqual model) in college of agriculture, tarbiat modares. Iranian J Agricult Econom Dev Res. 2011;42-2(2):199-207.
3. Sabzevari S, Vatankeh R, Baneshi M, Jarahi L. Comparison of medical students' and teachers' perception about clinical educational environment in educational hospital wards. Future Med Educ J. 2015;5(4):41-5.
4. Yousefy A. Peer Assessment in evaluation of Medical sciences students. Iranian J Med Educ. 2012;11(9):1443-52.
5. Heidari T. The effect of Portfolio's evaluation on learning and satisfaction of midwifery students. Arak Med Univ J. 2010;12(4):81-8.
6. Pishkar Z, Navidian A, Robabi H. An assessment of traditional and objective structured practical evaluation methods on satisfaction of nursing students in Zahedan Faculty of Nursing and Midwifery: A comparing. J Med Educ Dev. 2013;7(4):2-14.
7. Farajpour A, Amini M, Pishbin E, Arshadi H, Sanjarmusavi N, Yousefi J, et al. Teachers' and Students' Satisfaction with DOPS Examination in Islamic Azad University of Mashhad, a Study in Year 2012. Iranian J Med Educ. 2014;14(2):165-73.
8. Darling-Hammond L, Amrein-Beardsley A, Haertel E, Rothstein J. Evaluating teacher evaluation. Phi Delta Kappan. 2012;93(6):8-15.
9. Karampourian A, Khatiban M, Jahanghiri K, Razavi Z, Imani B. The effect of using logbook on emergency medical services student's satisfaction and clinical evaluation, in Hamadan University of Medical Sciences in 2013. Pajouhan Sci J. 2015;13(2):50-6.
10. Movaffaghi Z, Shoeibi A, Bahari A, Khajedaluee M. The Efficiency of Medical Extern's Logbook from the Viewpoints of Externs and Faculties of Mashhad University of Medical Sciences: An Integration of Qualitative and Quantitative Methods. Iranian J Med Educ. 2014;13(11):950-9.
11. Ghanbari A, Monfared A. Survey Of Clinical Evaluation Process Based On Logbook And Cognitive And Psychomotor Learning In Nursing Students. Res Med Educ. 2014;6(2):28-35.
12. Torabi K, Bazrafkan L, Sepehri S, Hashemi M. The effect of logbook as a study guide in dentistry training. J Adv Med Educ Prof. 2013;1(3):81-4.
13. Heidari H, Akbari N. Developing and Implementing Log Book in Teaching Principles and Techniques to Nursing and

- Midwifery Students: Mixed Method Study. *Future Med Educ J*. 2017;7(1):14-8.
14. Mehrdad N, Bigdeli S, Ebrahimi H. A comparative study on self, peer and teacher evaluation to evaluate clinical skills of nursing students. *Cyprus International Conference on Educational Research (Cy-Icer-2012)*2012. p. 1847-52.
  15. Wilkinson TJ, Frampton CM. Comprehensive undergraduate medical assessments improve prediction of clinical performance. *Med Educ*. 2004;38(10):1111-6. DOI: 10.1111/j.1365-2929.2004.01962.x PMID: 15461657
  16. Temizer L, Turkyilmaz A. Implementation of student satisfaction index model in higher education institutions. 4th World Conference on Educational Sciences (Wces-2012)2012. p. 3802-6.
  17. Niitsu H, Hirabayashi N, Yoshimitsu M, Mimura T, Taomoto J, Sugiyama Y, et al. Using the Objective Structured Assessment of Technical Skills (OSATS) global rating scale to evaluate the skills of surgical trainees in the operating room. *Surg Today*. 2013;43(3):271-5. DOI: 10.1007/s00595-012-0313-7 PMID: 22941345
  18. Amini A, Ashoori H, Ranjbar Ezatabadi M, Hadi Nodoushan H, Eslami H, Dehghani Tafti A. The Survey in Satisfaction of Students of Medical Laboratory Sciences from Educational, Research, and Welfare Services at Paramedical Faculty in Shahid Sadoughi University of Medical Sciences. *Educ Dev Jundishapur*. 2014;5(1):66-72.
  19. mansoorian MR, Hosseiny M, Khosravan S, Alami A. Comparing the effects of two methods of evaluation, objective structured assessment of technical skills (osats) and traditional method, on satisfaction of students and evaluators. *J Med Educ Dev*. 2014;7(13):64-73.
  20. Hoseini BL. Midwifery Students' Satisfaction with Logbook as a Clinical Assessment Means in Mashhad University of Medical Sciences, 2010. *Iranian J Med Educ*. 2012;11(8):933-41.
  21. Asadi Lari M, Moshfeghy Z, Shahpari M, Mohammad Alian F. Midwifery Students' Satisfaction with Logbook as a Clinical Evaluation Tool in Shiraz University of Medical Sciences. *Iranian J Med Educ*. 2015;15:170-80.
  22. Asgari H, Ashoorion V, Ehsanpour S. Teaching and evaluation of field training course for health services management undergraduates: conventional and logbook methods. *Iranian J Med Educ*. 2016;16:552-60.
  23. Farsaei S. Development of a community pharmacy program in Iran with a focus on Logbook application. *J Res Pharm Pract*. 2016;5(1):58-62. DOI: 10.4103/2279-042X.176557 PMID: 26985437
  24. Saremi R. Assessment of Qazvin Dental Student Satisfaction from Evaluating with Log book in periodontics Department: Qazvin university of medical science; 2016.
  25. Mohammadi S, Mansourian MR, Mohammadi M, Alami A, Ghayour-Mobarhan M, Ferns GA. A Comparison of the Effect of Using Log Books and OSATS on the Progress of Medical Students in Anatomy Course. *Brit J Med Med Res*. 2017;19(11):1-6.
  26. Hadizadeh F, Firoozi M, Shamaeyan Razavi N. Nursing and midwifery students perspective on clinical education in Gonabad University of Medical Sciences. *Iranian J Med Educ*. 2005;5(1):70-8.
  27. Azh N. Evaluation of midwifery students in labor and delivery training: comparing two methods of logbook and checklist. *Iranian J Med Educ*. 2006;6(2(16)):123-8.
  28. Blake K. The daily grind—use of log books and portfolios for documenting undergraduate activities. *Med Educ*. 2001;35(12):1097-8.
  29. Reulen HJ, Marz U. 5 years' experience with a structured operative training programme for neurosurgical residents. *Acta Neurochir (Wien)*. 1998;140(11):1197-203. PMID: 9870068
  30. Mallappa S, Wright J, Patani N, Jethwa A, Pitkin J. Introduction of a new undergraduate medical student 'surgical log-book'to enhance future training. *Int J Surg*. 2013;11(8):698.
  31. Mazareie E, Momeni Danaei S, Hosseinezhad S, Nili M. Evaluating the effect of logbook as viewed by the juniors and seniors at Shiraz school of dentistry. *Strides Dev Med Educ*. 2016;13(4):395-402.
  32. Pournamdar Z, Salehiniya H, Shahrakipoor M. Nurse and Midwifery Students' Satisfaction of Clinical Education in Hospitals of Zahedan. *Res Med Educ*. 2015;7(2):45-51.
  33. Moridi G, Valiee S, Khaledi S, Fathi M, Shafiean M, Gharibi F. Clinical education stressors from the perspective of students of nursing, midwifery, and operating room: a study in Kurdistan University of Medical Sciences. *Iranian J Med Educ*. 2012;11(7):675-84.
  34. Wragg A, Wade W, Fuller G, Cowan G, Mills P. Assessing the performance of specialist registrars. *Clin Med (Lond)*. 2003;3(2):131-4. PMID: 12737369
  35. Omidvar S, Bakouei F, Salmalian H. Clinical education problems: the viewpoints of midwifery students in Babol Medical University. *Iranian J Med Educ*. 2005;5(2(14)):15-21.